

Prof. Dr. Kemal TİMUR

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Kahramanmaraş/TÜRKİYE
kemaltimur@hotmail.com
ORCID

Ömer TOPCU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
Kahramanmaraş /TÜRKİYE
omertopcu.90@gmail.com
ORCID

**HİKÂYE VE ROMAN YAZARI
ESMA OCAK'TA FEMİNİZM**

FEMINISM IN STORY WRITER AND
NOVELIST ESMA OCAK

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 25.03.2021
Kabul Tarihi: 12.04.2021
Yayımlanma Tarihi: 30.04.2021

Article Information: Research Article
Received Date: 25.03.2021
Accepted Date: 12.04.2021
Date Published: 30.04.2021

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Timur, Kemal ve Topcu, Ömer, "Hikâye ve Roman Yazarı Esmâ Ocak'ta Feminizm", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 7, Sayı 14, Bahar 2021, s. 297-314.

Timur, Kemal and Topcu, Ömer, "Feminism in Story and Novelist Esmâ Ocak", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 7, Volume 14, Spring 2021, p. 297-314.

10.28981/hikmet.902850

Prof. Dr. Kemal TİMUR

Ömer TOPCU

HİKÂYE VE ROMAN YAZARI ESMA OCAK'TA FEMİNİZM

FEMINISM IN STORY WRITTER AND NOVELIST ESMA OCAK

ÖZ

Sosyal hayatta kadın erkek eşitliğini amaçlayan feminizm, Esma Ocak'ın hikâyelerinde geniş yer tutar. Hikâyelerinin genelinde yaşadığı coğrafyanın kadınlarını konu edinen yazar, kırsal hayatın zorluğuyla birlikte ataerkil düzenin kadınlarda oluşturduğu psikolojik ve sosyolojik baskıları irdeler. Hikâyelerindeki kadın karakterlere feminist tutumla yaklaşan yazar, kadınların toplumda ikinci cins olarak konumlandırılmasının nedenlerini de sorgular. Kadın karakterlerine karşı olumlu bir tutum sergileyen yazarın, erkek karakterlerine ise genelde olumsuz yaklaştığı görülür. İşte bu makalemizde tüm bu konuları ortaya koyup irdedeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Esma Ocak, Feminizm, Eleştiri, Tenkit, Hikâye

ABSTRACT

Feminism that aims at equality of women and men in social life has a wide coverage in the stories of Esma Ocak. The author discussing the women of the geography she lives in most of her stories scrutinizes psychological and sociological pressures created by the patriarchal order on women together with the difficulty of rural life. The author approaches her female characters with a feminist attitude in her stories and she also questions the reasons why women are positioned as a second gender in society. It is seen that whereas the author exhibits a positive attitude towards her female characters, generally she approaches her male characters negatively. Here in this article, we will set forth and scrutinize all these issues.

Keywords: Literature, Esma Ocak, Feminism, Anagraph, Criticism, Story

Giriş

Tarih boyunca kadının sosyal konumu, aidiyeti irdelenmiş ve farklı tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmaları, toplumların ve uygarlıkların içinde buldukları din, ekonomi, siyaset ve tarih belirlemiştir. Çoğu zaman da şekillendirmiştir. Genellikle toplumlarda kadının sosyal statüsünü din belirlese de zamansal çizgide toplumsal olayların ve sosyal inançların da çok etkili olduğu görülür. Kadınların toplumdaki yeri belirlenirken her ne kadar ortak bir ilke, manifesto yayınlanmaya çalışılsa da bazen sekteye uğramış bazen de hiç uygulamaya alınmamıştır. Yine kadının hayattaki sosyal konumunun belirlenmesinde etkili olan mücadelelerden birisi de feminizmdir.

Sosyal hayat içinde kadınların haklarını ve değerlerini savunmayı amaçlayan feminizm, aynı zamanda siyasal bir harekettir. Feminizm sadece teorik olarak kalmamış aynı zamanda ilkelerini ve görüşlerini pratiğe dönüştürmüş bir felsefedir. Bu hareketin ortaya çıkışında ataerkil yapının tekelinde bulundurduğu ekonomi, eğitim, siyaset, bilim ve kitle iletişim araçlarının yanı sıra toplumların 'cinsiyet' algısı ve düşüncesi de vardır (Michel, 1993: 6).

Cinsiyet terimi, aslında biyolojik farklılığı da temsil eder. Cinsiyet bağlamında erkek ya da kadın olmayı belirtir. Terim olarak toplumsal cinsiyet ise sosyal ve kültürel beklentileri karşılamaktadır (Dökmen, 2012: 19-20). Feminist hareketin, bahsedilen 'cinsiyet' kavramıyla kavgası; erkek cinsinin erkeklik özellikleriyle sosyal hayatta kadına göre üstün tutulması sorununa dayanır. Bu sorunu anlatmak için özellikle Avrupa'da çeşitli ayaklanmalar ve hareketlilikler yaşanmıştır. On dördüncü yüzyılda Fransa'da, on yedinci yüzyılda İngiltere'de kadınlarla erkekler arasındaki ayrımın, eğitimlerdeki farklılıklardan oluştuğu ve kadınların eğitilmeleri gerektiği düşüncesi de bu eylemlerden birisidir (Michel, 1993: 68).

Feminizm, kadının ev işi yapıp çocuk büyütmesiyle sınırları çizilirken, insan olmanın geri kalan tüm özelliklerini erkeğe bırakan cinsel rol dağılımlarını da sorgular. Kadının yeri de yine bu dağılıma göre belirlenir ve kadın ötelenerek ikinci cins konumuna düşer. Sadece toplumsal konumla kalmayıp kadının ruhsal ve psikolojik yönleri de baskı altına alınır (Millet, 1987: 49). Kadına biçilen bu ikinci rolü, yüzyıllarca kadının ezilip sömürülmesine sebep olduğu düşünülmüştür. Bu durum, günümüze kadar birçok feminist yazar tarafından da dile getirilmiş ve tartışılmıştır.

Ataerkil toplumların erkek egemenliğini benimsemesi, kadını ikinci plana ötelemesi feminist hareketin ivme kazanmasının en önemli nedenlerinden biridir. Özellikle yirminci yüzyılda kadının iş hayatına atılmasıyla ekonomik bağımsızlığını kazanması, onun feminist söylemde güçlenmesini sağlamıştır. Nitekim feminist romancı Virginia Woolf'un: "Eğer bir kadın edebi bir eser yazmak istiyorsa kendisine ait bir odası ve parası olmak zorundaydı" (Woolf, 2017: 9) sözü bunun en belirgin tespitidir. Onlara göre ekonomik özgürlüğünü kazanan kadın yere sağlam basabilmiş ve temel

ihtiyaçların dışında okuma, yazma, eğlenme gibi ihtiyaçlarının eksikliğini daha derinden hissetmiştir. Yirminci yüzyılda kadın yazarların artması bu ihtiyacın doğurduğu bir sonuç olarak değerlendirilmiştir.

Feminist düşünen kadın yazarlar, bu kazanımlar doğrultusunda eserler verirken kendilerini ve karşı cinslerini eserlerde anlatmaya başlarlar. Kendilerine, “Kadınlıktan vazgeçmek, insanlığın bir yanından vazgeçmesi demektir” (Beauvoir, 1993: 116) sözünü ilke edinen feminist yazarlar, eserlerinde kadınları ve kadınlıklarını anlatırlar. Son kertede kadın yazarların hem kendini ele alıp çözümlemesi hem de erkeklerin kadına bakışını dile getirmesi feminist eleştiri açısından değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır.

1. Feminizmden Edebiyata

Feminist edebiyat eleştirisi ile feminist eleştiri kesin çizgilerle ayrıl(a)mamakla beraber tam olarak özdeş de sayıl(a)mazlar. Çoğunlukla feminist eleştiri, sosyal hayattaki ideolojileri ve bu ideolojilerin uygulamalarını esas alırken, feminist edebiyat eleştirisi bu ideolojilerin edebi ürünlere etkisini irdeler. Nitekim iki eleştiri de merkezine cinsiyet kavramını alır (Humm, 2002: 11). Ataerkil düzende kadının sadece gerçek yaşamda ötelenmediği aynı zamanda bu durumun edebi metinlerde de görülmesi üzerine feminist eleştiri edebiyata yönelmiştir.

Kadın hareketiyle genişleyen feminist edebiyat eleştirisi genel olarak dört soruyla ilgilenir. Birincisi, ataerkil metinlerde kadınların ne şekilde ele alındığı ve eserlerdeki konumudur. İkincisi ise görmezlikten gelinen kadınların yazılı eserlerine ve sözlü kültürüne değer gösteren edebiyat tarihi oluşturmaktır. Üçüncüsü, geleneksel eleştiride doğru çözümlenemeyen kadının, kadın okur tarafından değerlendirilmesine odaklanır. Feminist edebiyat eleştirisinin son sorunu ise yeni bir yazma ve okuma sağlayarak feminist okuyucuları da sürece dâhil etmektir (Humm, 2002: 26).

Edebi eserlere feminist edebiyat eleştirisiyle bakıldığında iki ana yaklaşım vardır: Bunlardan birincisi okur olarak kadına yönelirken diğeri yazar olarak kadına yönelir. Birinci yöntemde kadın okuyucunun metinden çıkaracağı duyguların erkeklerden farklı olacağı üzerinde durulur. Nitekim erkek ile kadının duyguları eş değer değildir. Erkek yazarların eserlerini, bir kadın okuyucunun dünyasından bakarak yorumlanmasını ve feminist açıdan eleştirisini ön gören bu yöntemin ilk örneğini Simone de Beauvoir'un *La Deuxième Sex (Kadın)* eserinde görürüz (Moran, 2002: 249-251).

Erkek yazarlar, eserlerinde kadınları iki zıt imge etrafında şekillendirmişlerdir. Bunlardan ilki ataerkil düzenin tasvip edip idealize ettiği 'melek' tipidir. Ataerkil düzende onaylanan melek tipi, erkeklerin çoğunluğunun istedikleri bir kadın tipidir. Erkek gücünün yoğun olarak hissedildiği bu dünyada kadın, erkeğin her arzusunu onaylar; hiç itiraz etmez ve her söyleneni kabul eder. Erkek yazarlar, eserlerde bu tip kadınları yüceltmişlerdir. Ataerkil düzenin hiç istemediği 'canavar' tipi ise istenilmeyen kadın imgesini oluşturur. Erkeklerle karşı gelen, kötü karaktere sahip olan

kadın, eserlerde hiç istenmez ve dışlanır. Ataerkil düşüncenin oluşturduğu bu zıt imgeleri çoğu kadın yazarın devam ettirmesi de ilginçtir. Kadın yazarların, erkek dünyasından sızan bu imgelemeleri, öldürmeleri ve onlardan bağımsız bir edebiyat oluşturmaları feminist eleştiri açısından gelişme gösterecektir (Gilbert ve Gubar, 2016: 61).

Berna Moran'ın bahsettiği ikinci eleştiri yöntemi, yazar olarak kadına yöneliktir. Bu eleştiri kendi bünyesinde ilk önce tarihsel olarak kadın yazarlara yönelir ve onları açığa çıkarır. Kadın yazarların dünyası, uğradıkları haksızlıklar ve kadınların bunlara karşı hangi stratejilerle karşılık verdikleri anlatılmaya çalışılır. Kadın yazarlar bu stratejilerini direkt olarak değil de eserlerindeki kahramanları aracılığıyla okuyucuya ulaştırır. Kahramanlar bu bakımdan kadınların sözcülüğünü üstlenir. Yine bu kahramanlarda melek kadın ve canavar kadın imgelerini açıkça görürüz. Sonraki aşamada ise eleştiriye daha kuramsal yaklaşılır ve kadınlığın kuramı irdelenir. Kadın yazarlar bu aşamada aktif rol üstlenirler. Erkeklerin egemenliğinde olan dil, artık kadınlar için bir söylev aracı olacaktır. Bu feministlerin başında Fransız yazar Hélène Cixous gelir (Moran, 2002: 254-259).

Bu teorik bilgilerden sonra Esmâ Ocak'ın hikâyelerini incelerken hem 'yazar olarak kadına yönelik eleştiri' yönteminden faydalanacağız hem de yazarın hikâyelerindeki kadına yaklaşımını feminist edebiyat eleştirisi bağlamında çözümlenmeye çalışacağız.

2. Esmâ Ocak

1928 Diyarbakır doğumlu olan Esmâ Ocak'ın hayatının çoğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde geçer. On beş yaşında lise eğitimini yarıda bırakarak görücü usulüyle Baha Bey'le evlenir ve bu evliliğinde üç çocuk sahibi olur. Küçük yaşta okumaya ve yazmaya merak salan yazar konularını daha çok yaşadığı coğrafyanın taşra ve kırsal kesiminden seçer. Hikâye ve romanlarında ele aldığı birçok konu bizzat başından geçtiği ya da şahit olduğu olaylardır. Esmâ Ocak, 2011 yılında hayatını kaybeder.

Esmâ Ocak'ın feminizm anlayışını belirlemek ve daha iyi anlayabilmek için hayatının iyi analiz edilmesi gerekir. Okumak istemesine rağmen eğitimini yarıda bırakması, kendisinin erken yaşta evlendirilmesi, daha sonra kırsala yerleşip köy hayatına uyum sağlaması, hikâyelerindeki birçok olayı açıklığa kavuşturur. Otuz iki yaşında eşini kaybetmesiyle çocuklarının yükü omuzlarına binmiş bir kadın olarak ayakta kalabilmiş ve hatta köyünün 'hanımağa'sı konumunda bir yaşam sürmüştür.

Esmâ Ocak, feminizmle ilgili düşüncelerini "Ben feminist değilim diyen kadın, bir kere kadınlığını yadsıyordur. Her kadın doğuştan potansiyel feminist bir kere... Ama kimi kadın bunu kullanamıyor, sindiriliyor. Bununla beraber feminizmi erkek düşmanlığına, çocuksuz bir dünyaya götürmeyi de onaylamıyorum" (Tağızade Karaca, 2006: 117) sözleriyle açıklar. Hikâyelerinde bahsettiği kadınlar ve kızlar, daha çok ataerkil toplum tarafından 'sindirilmiş' kızlar ve kadınlardır.

Yazı dünyasına hikâye ile giriş yapan Esmâ Ocak, arkasından altı hikâye kitabı bırakmıştır. Bunlar: *Berdel*, *Kırklar Dağı'nın Düzü*, *Sara Sara*, *Surlu Kentin Sır Suyu*, *Hasırcı Kuşu* ve *İçerdeki Avcı*'dir. Romanları ise *Kervan Servan*, *Kuyudaki Ses*, *Muş Gürcüsü Destanı*, *Kadınlar Mektebi*, *Duvar İçindeki Diyar* *Diyar-Be-Kir* ve *Münire*'den oluşmaktadır. Tek biyografi kitabı olan *Bir Filozofun Özel Yaşamı Ziya Gökalp* ise daha çok hatıralara dayalı olarak Ziya Gökalp'ten bahsetmektedir (Timur, 2013: 13-24).

2.1. Esmâ Ocak'ın Hikâyelerinde Feminizm

Hikâyelerinin konusunu kırsal kesimin yaşanmış hayatlarından seçen yazarın, kadın kahramanlara özellikle eğildiği görülür. "Öykülerinin hemen hemen tamamına yakını bizzat müşahede ettiği yaşanmış olaylardır" (Timur, 2016: 237-238). Hikâyelerinde; köy hayatının zorlu yaşamı, köylü kadınların uğradıkları psikolojik ve sosyolojik baskılar, açlık, kıtlık, Anadolu insanının gelenek ve görenekleri irdelenir. Genellikle öykülerinin kahramanları kadınlardır. Özellikle de iyi, merhametli, cesur kadınlar. Kötü kadın karakter yok denecek kadar azdır. Bu durum Esmâ Ocak'ın kadın gerçekliğinde ne kadar feminist davrandığını ortaya koymaktadır.

Kadınların 'annelik' boyutları da özellikle çoğu hikâyelerde vurgulanır. Anadolu'da önemli bir yer tutan çocuk kavramı, eserlerde anneyi süsleyen en değerli ziynet olarak vurgulanır. Çocuksuz kadınların çevrelerince hor görüldüğü, dışlandığı ve ezildiği açıkça görülür. Öykülerde özellikle erkek çocuk, anneliğin en büyük delili ve belirtisidir. Kız çocuklarıyla evlat sevgisini doyuramayan ataerkil yapı, erkek çocuk dayatmasıyla ikinci evliliklerini yapar. Kadınlarda, daha kız çocuğuyken başlayan ötelenme/dışlanma durumu toplumda ve ailede ikili ilişkilere zarar verir. Yazar bu noktada "kadının" his dünyasına feminist söylemlerle yardımcı olur.

Bu çerçevede Esmâ Ocak'ın öykülerindeki kadına bakışını üç başlıkta ele alacağız. Birincisinde kadının toplum tarafından bir cinsel obje olarak kullanılması ve görülmesi üzerinde duracağız. İkincisinde kadının sosyal hayatta ötelenen, ikinci bir cins olarak var olduğu gerçeğini ortaya çıkaracağız. Üçüncüsünde ise tüm bunlara rağmen toplumda ayakta kalabilen, güçlü, kendi yaşamının başrolü olabilen kadınları çözümlemeye çalışacağız.

2.2. Cinsel Objeler Olarak Kullanılan Kadın

Feminist eleştiri, ataerkil düzende kadınların genellikle cinsel arzuları dizginleyen bir cinsel obje olarak algılanmasına karşı çıkar. Ataerkil yapının öznesi olan 'erkek', kadını bir nesne olarak görür ve istediği gibi yönlendirir. Nesne konumundaki kadın ise, sadece erkek egemenliğinin düzenine uymakla görevlendirilir. Bu durum "kadınların tarihsel ezilmesi açısından dışının beden ile ilişkilendirilmesi" (Berktaş, 2009: 58) durumuyla açıklanmaktadır. Erkek bedeninin kontrol haline karşın, kadın bedeni gizemli bir dünya olarak görülür. Bedenleriyle tanımlanmaya çalışılan kadınlar, erkek imgeleminde, biyolojik alanda aşağı konuma mahkûm edilir.

Kadının ambalajı rolünü üstlenen bedenın tüketim aracı olarak görülmesinden bu yana erkek dünyasının kadına bakışı daha çok cinsel yönde olmuştur. Sosyal konumda kadını, güzellik ya da çirkinlik vasıflarıyla sınıflandırmış ve sonunda cinselliğe kadar indirgemıştır. Bu durumu sezinleyen kadınlar, güzellik kavramının peşine düşmüş ve sürekli bunun peşinden gitmiştir (Elçik, 2009: 259-260). Esmâ Ocak, kadının toplumdaki güzellik algısına dikkat çeker ve kadının bir cinsel obje gibi algılanması durumuna öykülerinde değinir. Hikâyelerde kadınlar genellikle cinsel arzuları dizginleyen bir cinsel obje olarak karşımıza çıkarlar. Ataerkil düzenin öznesi 'erkek', ise genellikle kadını bir nesne olarak görür ve istediği gibi yönlendirir.

"Ferha" adlı öyküde, insanların dini duygularını istismar eden, çaresiz insanları sömüren bir şeyhin ikiyüzlülüğü anlatılır. Ailesi, sara hastası olan Ferha'yı, doğaüstü güçleri olduğuna inandıkları şeyh Sıtkı'ya götürür. Kızın güzelliği karşısında istismarcı şeyh kendinden geçerek "Allah, Allah! O ne kocaman kocaman kara gözler, o ne ok ok kirpikler" (Ocak, 1981: 117) der. İçinden geçirdiği hislerin devamı olarak daha sonra genç kızı cinsel olarak istismar eder. Kadının toplumda güzelliği ile konumlandırılması sorunu, genç kız Ferha'nın acı şekilde intiharına sebep olur. Yazar, burada daha çok, genç bir kızın erkeğin isteği doğrultusunda nasıl kurban edildiğini vurgular.

"İçerdeki Avcı" öyküsünde kadının cinsel obje olarak algılandığını daha somut olarak görürüz. Evlenmek için kendi köylerinden kaçan Aziz ile Beyaz, babalarının eski bir dostu olan Sinan Ağa'ya sığınır. Sinan Ağa başlangıçta bu işi hatır gönül için yapsa da Beyaz'ı görünce fikri değişir.

"Allah seni inandırısın Hasan kardeş, dünyada hiçbir göz bu kadar güzel bir yaratık görmemişti bu kız yaratılana kadar. Gözlerime inanmadım ilkin. Çehresini saran tülbindin par par parlayan pulları elmasa dönüşüyordu yüzünde... Kirpikleri karakılık buğdayinkiler gibi gür, siyah ve uzundu. O kılıçkların sıklığından yanaklarına yarım ay şeklinde gölgeler düşüyordu... Çukurlaşan gamzeleri, aralanan etli dudaklarıyla gülümseyişi bile bir erkeği öldürmeye yeterdi. Boyu selvi çubuğu gibiydi. Üç peşli giysisinin kalçaları üzerinde sıkıca düğümlendiği ipek yenleri her yekinişte uçmaya hazırlanan bir kuşun kanatları gibi yalpalandıkça, insanda dayanmaya güç kalmıyordu" (Ocak, 1981: 137-138).

Kendisine sığınan bu iki genç hakkında fikirleri değişen Sinan Ağa, o günden sonra güzelliğinden dolayı Beyaz'ı düşünmeden edemez. Beyaz güzelliğinin kurbanı olur ve kendisini elde etmek isteyen Sinan Ağa tarafından öldürülür. Erkek muhayyilesinde cinsel obje olarak tasavvur edilen kadın, erkek tarafından 'fenomen' olarak algılanmış ve nihayetinde ataerkil düşüncenin cinsel arzuları için feda edilmiştir.

Yazar hikâyesinde birbirine zıt iki kişi konumlandırır. Kadın kahraman Beyaz, adı gibi tertemizdir. Sevdiği erkeğe bağlılık gösterir ve hiçbir kötü harekette bulunmaz. Diğer tarafta ise cinsel arzuları uğruna genç bir kızı

öldürebilecek erkek karakter Sinan Ağa vardır. Ataerkil dünyasında egemenliğini sürdürmek isteyen erkeğin, kadını sadece cinsel bir obje olarak kullanmak istediği sezdirilir.

Çalışmak için köyünü, karısını geride bırakıp şehre giden Ahmet'in değişiminin anlatıldığı "Köye Gelen Mektup" öyküsü kadınlara güzellik unsuru olarak bakıldığını kanıtlayan diyaloglarla örülüdür. Ahmet, şehre gidince oradaki kadınları köylülere mektup yoluyla anlatır. Bu duruma iştahları kabaran köylüler aralarında konuşurlar:

"Şansa hele. İyi etmiş iyi. Tangolar pırıl pırıl altın bileziklerle dolu kar gibi beyaz kollarını koltuklarının altına kadar açar da ortaya korlar, sol kollarına da küçücük saat takarlar. Ohh yeme de yanında yat. Çok iyi etmiş valla. Allah bizi de göre... Ayakkabımın eskisi karımın yenisi. Allah ele talih, bize de kör salih vermiş baba. Nasibimiz yok cilveliden, tangodan... Oh etmiş işte. Sizin gibi pis karıları adam güzel ilen, beyaz ilen değişmez mi?" (Ocak, 1981: 153)

Köydeki erkekler kendileri için çalışan, üreten, vefakâr köy kadınlarını görmezden gelirler ve hayallerini şehrli tangolarla beslerler. Öyküde günün ilk ışığıyla hayata ve işe başlayan köy kadını, kocası tarafından değeri bilinmeyen ve horlanan bir eşya gibi ele alınır. Yazar, kadınların kaderini resmederken aynı zamanda eşlerinin ne kadar fırsatçı, vefasız olduğunu göstermek ister. Erkekler, kadınları kendilerine olan duygusal bağları ile değerlendirmeyip, onların fiziksel güzellikleriyle sınıflandırarak sosyal yapı içerisinde aşağılarlar.

"Güzelliğin Diyeti" öyküsü genç ve güzel Selda'nın erkekler tarafından nasıl istismar edildiğini anlatır. "Hiçbir erkek, kızının güzelliğine kayıtsız kalamaz, hiçbir genç ya da orta yaşlı, onun cazibe ve şuhluğu karşısında iradesini yitirmeme direnci gösteremezdi" (Ocak, 2000: 81) sözleriyle Selda'nın güzelliği ön plana çıkarılır. Erkek kardeşi tarafından cinsel istismara uğrayan Selda'ya ailesi gerekli desteği vermez. Çareyi ortam değiştirerek çalışmakta arar. Güzelliğinin bedeli kendisine ödetilerek her çalıştığı yerde erkeklerin istismarına uğrar. Erkeklerin kendisine bir cinsel obje olarak bakmasına dayanamaz ve işi bırakır. Evlenmekle kaderin kendisine güleceğini düşünen Selda, umduğunu bulamaz ve kocası tarafından sürekli şiddet görür. Tüm bu baskılar onun ruhunda onarılmaz yaralar açar ve ilaç içerek intihar eder.

Ataerkil egemenlikte sosyal cinsiyet dağılımında sevecenlik ve bakım görevleriyle nitelendirilen kadın, erkeklere sevgi ve saygı sunmakla görevlidir. Erkeğe ise iktidar ve evi geçindirme sorumluluğu verilmiştir (Hooks, 2014: 124). Kadına konuşma ve fikir sunma hakkının verilmediği bu sosyal toplumda erkekler istedikleri gibi kadınları egemenliği altına almışlar ve yönlendirmişlerdir. Kırsal kesimlerde ağırlığı daha çok hissedilen ve uygulanan bu sosyolojik düzen, kadınların acı çekmesinin önemli nedenlerinden biridir. "Demircinin Kızı" öyküsünde erkeklerin kadınları cinsel obje olarak nitelendirmesi sonucunda kadınların uğradığı psikolojik baskı anlatılır. Hasan,

kendisine uzun süre hayat arkadaşlığı etmiş cefakâr eşini yaşlılık ve çirkinlikle suçlayarak yeniden evlenmek ister.

“Eeeh! Yeter be, yeter artık! İki bir: ‘Ne kusurumu gördün ki, ne kusurumu gördün ki’ deyip durmalarından bıktım. Ahiret suali soracağına, ha bu kimselerden korkup utanması olmayan aynayı al da, o kertenkele derisine dönen suratında, çuvaldızla delinmiş iki oyuk gibi duran gözlerinle, ağzında aşağılı yukarı sallanan sarı suru dişlerine bak! Dersin katırın dişleri. Oğlanlarla kızların büyümesi nefsimi mi köreltti yani? Yoo!.. tövbe haram olsun! Ellerin genç ve güzel karılarına bakıp seni onlarla kıyasladıkça, daha bir arttı iştahım... Zaten üç dört seneden beri bacı kardeş gibi değil miyiz vicdanı kırık! Neceye dek papazlar misali yaşayayım, de bakayım” (Ocak, 1987: 124).

Erkeklerin kadınlara karşı cinsel tutumu, toplumda kadınların duygudan yoksun birer canlı olarak görülmesine neden olmuştur. Kadını herhangi bir nesne olarak algılayan, ona sahip olabileceğini düşünen ve o yönde tüm çıkarlarını genişleten erkek düşünce yapısı, kadının ruhsal durumunu ve sosyolojik konumunu zedelemiştir. Erkeklerin bu cinsel tutumu kadınların ne şekilde algılanıp, ezildiğini ortaya koymaktadır. Bu gibi örneklerle Esmâ Ocak, erkeklerin muhayyilesindeki kadın imgesini belirler. Öyküler aracılığıyla sosyal hayatta kadının cinsel özelliklerinden dolayı nasıl sömürüldüğünü ve mağdur edildiğini de açıkça gözler önüne serer.

2.3. İkinci Cins Olarak Kabul Edilen Kadın

Kadınların ataerkil düzende ötelenip ikinci cins konuma itilmesi, feminist hareketin dikkat çekmek istediği noktalardan biridir. Özellikle de muhafazakâr toplumlarda kadının toplumsal cinsiyet rolü gelenek, töre gibi yerleşmiş sosyal normlar tarafından belirlenmiştir. Bu düşünce yapısı içerisinde cinsiyet ayrımının normal olduğu fikrine inandırılan kadınlar kendilerini ikinci cins olarak görürler.

Demirkanoglu'na göre “Biyoloji kaderdir, anlayışından yola çıkan muhafazakârlar, kadını fiziksel ve anatomik yapısıyla toplum içinde ikinci planda olmaya ve evcil bir rol almaya uygun bir varlık olarak kabul etmektedirler” (Demirkanoglu, 2017: 296). Bu bakımdan özellikle de kırsal kesimlerde kadın eve hapsedilmiş, çocuk büyütme ve ev işlerini görmekle yükümlü kılınmıştır. Esmâ Ocak, öykülerinde bu konuyu bir hayli irdelemiş ve kadın kahramanlarının yaşadığı ‘ikinci cins’ hayatlarını da ele almıştır.

Kadının ikinci cins olarak görüldüğü en yoğun hikâyelerden biri “Balıklı Tarla” dır. Feride'nin kocası Eşo, kadınları sürekli aşağılayan, hakaret eden ve horlayan biridir. Köy odasında otururken radyodan gelen kadın spikerin sesine sinirlenir ve radyoyu kapatarak kadınlara olan tüm kinini kusar:

“Ha bu radyo denen kutudan durmadan karıların sesi yükselir oldu kardaşım. Ula erkek soyunun köküne kıran mı girmiş? Sazı, sözü

türküyü bilem onlar çıgırırılar hep. Arada bir, bir erkek sesi girer araya ondan sonra gene vınnnn, vınnn, vınnn diye başlar karılar söze el koymaya. 'Niye?' dersen: Erkeklen karı arasında fark yokmuş da ondan. Nasıl yok babam nasıl yok? Büyüklerimiz boşuna mı 'saçı uzun aklı kısalar' demiş karılara. Varırsın bir pangaya (yani bankaya) karı kız dizilmiş ön cepheye, erkekler arkalarda bir yerde... Bu iş öyle zoruma gider ki dinime imanıma pangaların, hükümet dairelerinin kapısından içeri girmek istemez canım" (Ocak, 1982: 123-124).

Kırsal kesimin kadına bakışı Eşo adlı karakter aracılığıyla verilir. Bu kesimin değil kadınların çalışmasına, kadınların sesini duymaya dahi tahammülleri kalmamıştır. Kadının konumunu ev içi ve ev işleri ile sınırlandırırılar. Kadınların çalışıp, üretmesine sadece köy içinde olumlu bakılır. Başka alanlarda çalışmak, köy işlerinin dışında ayıplanan bir davranış olarak görülür. Bu durumun temelinde kadının iş hayatına atılmasıyla erkeğe olan bağımlılığını azaltacağı ve onun boyunduruğundan kurtulacağı gerçeği yatmaktadır. "Mesleklerden dışlanma ise, kadınların ekonomiye olan katkılarını azaltarak ikincil konumlarını pekiştir(mıştır)" (Berktay, 2012: 81). Berktay'a göre ekonomik özgürlüğünü sağlayan bir kadın, özgürlüğe ilk adımını atar ve kendisine biçilen ikincil konumdan kurtulur.

Öyküde köyün sözcülüğünü üstlenen Eşo'nun 'Erkeklen karı arasında fark yokmuş da ondan' sözleri dikkat çekicidir. Burada feminizmin en başat söylemlerinden olan kadın-erkek eşitliğine gönderme yapılmak istenir. Yine 'büyüklerimiz boşuna mı saçı uzun aklı kısalar demiş' sözleri bilinçli olarak kullanılmıştır. Yazar, Eşo üzerinden ataerkil sosyal yapının tarihsel süreçte kadınları ne şekilde algıladığını ortaya koymak ister.

"Çöp Gelin" öyküsünde, oyun çağında olan Sariye'nin başlık parası karşılığında evlendirildiği anlatılır. Ailenin reisi olan Veli, diğer çocukları ve kendileri için kız çocuğu Sariye'yi feda eder. Köylerindeki açlık ve yoksulluk onları bu yola sürükler.

" -Böyle söyleme herif, herif. Kim on iki yaşındaki kızını gurbetlere salmış kör karnı için ki ben salayım? Ölür onca kalabalığım içinde. Günahtır, günah. On üçünde gelin ederler kavrulur gider..."

-Veli, dedi öldürsen de ben kıza bir şey demem ha. Benden bekleme bunu. Madem sen istedin, sen anlat kendisine, haydi bakayım.

-Kız akılsız. Köy kuruldu kurulalı bir baba kızıyla bu işleri konuştu mu ki ben konuşayım?

-Köy kuruldu kurulalı, on iki yaşındaki kız, parayla gurbetlere satıldı mı ki?

-Kör gözünü aç, kulağındaki tıkaçı çıkar da duy. Kaç yüz tanesi satıldı şimdiye kadar" (Ocak, 1981: 15).

Yazar, feminizmin en önemli sorunlarından olan çocuk yaşta evlilik konusuna da neşter atar. Kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesi, onlara tercih hakkının sunulmaması kırsal kesimlerin en önemli sosyal problemlerindedir. Esmâ Ocak'ın çoğu öyküsünde karşımıza çıkan 'çocuk yaşta evlilik' probleminin temelinde ekonomik yapı vardır. Sosyo-ekonomik sebepler, çocuk yaşta evliliğin en önemli nedeni olarak kabul edilmektedir ve bu sebeplerin başında da yoksulluk gelmektedir (Kıran, 2017: 5). Köydeki ekonomik olumsuzluklar aileyi bu yola sürükler. Sariye'nin dört erkek kardeşi daha vardır ama Sariye, toplumsal cinsiyet bağlamında kız çocuğu olarak görüldüğü için, zaten bir gün evlenecek (ha bugün ha yarın) düşüncesiyle çocuk yaşta para karşılığında evlendirilmiş ve aileye kurban edilmiştir.

Öyküdeki en can alıcı sosyal gerçeklik Veli'nin karısına söylediği "Kör gözünü aç, kulağındaki tıkaçı çıkar da duy. Kaç yüz tanesi satıldı şimdiye kadar" cümlelerinde gizlidir. Yazar, kahramanı Veli aracılığıyla okuyucuya mesajını gönderir. Kızların bir eşya gibi alınıp satıldığını hem de şimdiye kadar kaç yüz tanesinin bu gerçekle karşılaştığını haykırır. Okuyucunun rolünü öyküde Sariye'nin annesi üstlenir. Gerçeklerin duyulabilmesi için kulaklardaki tıkaçın çıkarılması gerekir.

"Berdel", babasının erkek çocuk merakına be(r)del edilen Delâl'in öyküsüdür. Annesi Fesla, Delâl ile birlikte yedi kız çocuğu dünyaya getirmiştir; ancak kocası Ömer'in kucığına bir erkek çocuk veremediği için kocası tarafından hep küçümsenip, horlanmıştır. Ömer, erkek çocuğu olmamasının sebebi olarak karısı Fesla'yı görür ve erkek çocuk ver(e)meyen karısının üzerine kuma getirmeye karar verir. Yeni bir evliliğin masraflarını karşılayamayacağını anladığında ise Berdel olayı aklına gelir. Büyük kızı Delâl'i, hiç istemediği yaşlı ve hasta bir adama vererek, onun ablasını da kendisine nikâhlar.

Öyküde erkek (baba) aracılığıyla kadın üç kez aşağılanır. İlkinde, erkek çocuk veremediği için kadın suçlanır. İkincisinde ise nikâhındaki karısının üstüne yeni bir evlilik (kuma) getirir. Tüm bunlar yetmez gibi bir de kendi arzuları için öz kızını berdel eder. Yazar bu durumun kadınlarda oluşturduğu psikolojiyi "Sana dayanmam. Beni besleyip büyüttün, onca zahmetimi çektin. Üstüne gelene nasıl berdel olurum? Ölsem daha iyi. Koy öldürsünler beni. Ha tanımadığım, sevmediğim biriyle evlenmişim, ha ölmüşüm" (Ocak, 1981: 36) cümleleriyle yansıtır. Anne-kızın fikirleri bile sorulmaz. Çünkü ataerkil dünyada kadınların konuşma ve seçme hakları ellerinden (ç) alınmıştır.

Köylüler tarafından da değersiz bir eşya olarak görülen kız çocukları, dışlanmak için bir neden olarak görülür. Feministler tarafından erkeklerin genelinin şovenistlikle suçlanmasının (Öztürk, 2011: 17) en büyük delillerinden biri köylülerin erkek çocuklarına yükledikleri taraflı tutumlarıdır. Babalık kavramını erkek çocuk sayısı ile ölçen köylüler, erkek çocuğu olmadığı için Ömer'i suçlar ve onunla alay ederler: "Arkamdan 'kız babası, kızlar babası' diye bağırır hep köylüler" (Ocak, 1981: 32).

Kız çocuklarının toplumda istenmemesi gerçekliğine “Sara! Sara!” öyküsünde de değinilir. Tek kız çocuğu olan Sara'nın babası İzzet, her yerde kızına olan sevgisini dile getirir. Sara ile çok ilgilenir ve Sara'nın yaptığı şirinlikleri arkadaş ortamlarında anlatır. Erkek arkadaşları bir kız çocuğunun bu kadar ilgi görmesini ayıplarlar ve İzzet'e kızarlar.

“Bıktık be! Bıktık kızının işvelerini, şeytanlıklarını, söylediği türküleri tekrarlayıp durmalarından. En koyu sohbetleri yarıda keserek: ‘hele bir çarşıya uğrayıp Sara'nın istediği falan şeyi götürerek döneyim’ demelerin yok mu, çileden çıkarıyor hepimizi. Kimin çocuğu yok ki ulan? Yani kerli ferli kalıbına kızının oyuncağına dönen o incecik kalbin yakışıyor mu hiç? Oğlan olsa ‘haydi neyse’ diyeceğiz. Ama altı üstü bir kız be! Kız işte! Bu terslik, baba beter bir terslik...” (Ocak, 1987: 59).

Erkeklerin kız çocuğuna karşı olan tutumları sosyolojik bir dışlamadır. Yazar, erkeklerin kızlara bakışını ‘Oğlan olsa hadi neyse’ sözüyle ortaya koyar. Sosyal rollerde kendisine ikinci cins payı verilen kadın, bu eziklik içerisinde yaşamını sürdürmeye çalışır. Ataerkil yapı, erkek cinsiyetine her şeyi layık görür, kız cinsiyetini ise dışlar. Sevgiden dahi mahrum bırakılmasını onaylayan bu düşünce “kadınların nesne konumundan kurtulup özne konumuna geçme” (Irzık ve Parla, 2011: 35) aşamasını hızlandırmıştır.

“Fahriye'nin Babası” öyküsünde kadınların konuşma ve fikir hakkının olmadığına vurgu yapılır. Fahriye'nin babası Selim, eşinden bıkip usandığını ve akrabaları olan başka bir kadına âşık olduğunu, onunla evleneceğini açıkça karısına söyler. Karısı bu durumu reddedip feryat figan etse de hiçbir işe yaramaz. Üstelik Selim'in babası tarafından durumu kabullenmediği için terslenir.

“Ne utanmaz günlere kaldık yahu! Kadının yarası erkeğine boyun eğmek değil mi Müslümanlar? Büyüklerin yüzüne durup: ‘benden başkasıyla olmaz’ demeğe getirecek kadar utanmaz mısın gelin? Ayıbı kayıplara karıştırmak ister bu saçı uzun akli kısalar haa... Yediğin önünde, yemediğin ardında olduğundan saygısızlaştın böyle. Gideceksen aha orda baban evi...” (Ocak, 1987: 77).

Ataerkil düzenin kendi içinde belirlediği bu sözlü yasa, kadına konuşma hakkı tanımamaktadır. Kendi hayatı üzerinde söz hakkı verilmeyen kadın, erkeklerin isteklerini kabul etmediği için ahlaksız bir iş yapmış gibi de ayıplanarak suçlanır. Özne konumunu korumak isteyen erkek, nesne konumundaki kadını her türlü yönden baskı altında tutar. Kadının daima ikinci cins olduğu ise, diyaloglarla okuyucuya hatırlatılır.

Öyküde Selim'in babasının ‘Kadının yarası erkeğine boyun eğmek değil mi Müslümanlar’ sözü bilinçli kullanılmıştır. Selim'in babası ‘Müslümanlar’ sözünü kullanarak kendi düşüncesinin aslında dinin emirleri(ymiş) gibi olduğunu hatırlatmak ister. Ataerkil yapı, dini referans göstererek kadınlar hakkındaki kendi düşüncelerinin sorgulanmadan onaylanmasını bekler. Bu

yolla kadının sosyal konumu erkekler tarafından belirlenecek ve sınırları çizilecektir.

“Esmâ Ocak'ın yaklaşık beş altı yaşlarında iken şahit olduğu (1934- 35) ve Diyarbakır'de yaşanan ibret dolu,” (Timur, 2018: 16) kadınların kuma kaderini yansıtan öykülerinden biri de “Felek'in Bahtı”dır. Hizmetçi olan Felek'in, Rüstem ile ilişkisi başlar. Rüstem evlidir ama Felek yine de bu durumu kabul eder. Felek'i istemeye Rüstem'in eşi Cemile gönderilir. Öyküde kadının şiddet ve baskıyla ne kadar küçük düşürüldüğünü “Ama her gün 'git iste' diye attığı dayaklarla söğülüp sayılmaktan bıktım usandım. Öyle olmasa böyle bir kapıya yönelir miydin hanımlar? Allah insanı vicdansızına düşürmesin” (Ocak, 1994: 55) cümleleriyle görürüz. Edilgen durumdaki kadın, erkeğin istekleri için ikinci plana itilir. Kadının düşüncesi önem arz etmez. Erkeğin isteğine boyun eğilir ve istek yerine getirilir.

Felek, iki yıl sonra hamile kalır. Kocasını Rüstem ile kumasından şiddet görür ve tekrar hizmetçilik yaptığı eve gönderilir. İçinde bulunduğu psikolojik bunalımla ölmek istediğini söyler. “Dünyada el kapısında doğum yapmaktan daha yüz kızartıcı, daha terbiyesizce bir kabahat var mıdır acep? İnşallah doğururken ölürüm de beyefendilerle cümlelerin yüzüne bakma utancından kurtulurum” (Ocak, 1994: 57). Kadın, erkek tarafından kullanılan ve görevi tamamlandığında bir kenara atılan eşya gibi görülür. Felek'in hayatı ve karnında taşıdığı çocuğu bir erkeğin gelip geçici hevesleri uğruna heba edilmiştir.

Erkek çocuklar, ataerkil yapıda soyun devamı olarak görüldüğü için toplum ve aile tarafından daha çok sevgi görür. Kız çocuklarına ise pek değer verilmez. Esmâ Ocak, bu toplumsal olaya “Kâmil Bey'le Torunu” adlı öyküde de dikkat çeker. Kâmil Bey'in biri kız diğeri erkek olmak üzere iki torunu vardır. Fahrünnisa adlı kız torununu erkek torunundan daha çok sever. Sevgisini göstermek için Fahrünnisa'yı 'inci tanem' diye nitelendirerek över. Bu durumu eşi Nigar Hanım çok yadırgar ve Kâmil Bey'i ayıplar.

“Bu ne biçim söz ve gülmektir bey? Bu inciler aynı sedefin içinde oluşmamışlar mı? İnci tanesiymiş! O oğlanın ifritidir, ifriti!.. Bir kız çocuk bu kadar şımartılmaz, şımartılmaz! Hele biraz daha büyüsün saçını sakalını yolacak alimallah! Yaptıkların bir dedenin yapmaması gereken şeylerdir... Düşündüğümüzün ne kadar tersi oldu. Biz sülalemizin adını devam ettirecek olan oğlanı çok seveceğini tahmin ediyorduk” (Ocak, 2008: 248).

Nigar Hanım'ın sözleri, ataerkil toplumun düşüncesini yansıtmaktadır. Nigar Hanım, bu yapının sözcülüğünü üstlenerek kız çocuklarının toplumdaki yerini konumlandırır. Erkek çocuklarına her türlü davranışı ve sevgi gösterisini tasvip eden bu düşünce, kız çocuklarına karşı daha temkinli olunmasını öğütler. Öyküde soyun, erkek aracılığıyla sürebileceği söylenilerek cinsiyetçi bir tutum sergilenir. Reed, cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin çözümünü ataerkil yapıyla değil de anaerkil yapıyla olabileceğini söyler. Toplum ancak bu yolla huzura

kavuşacak, cinsler arasında ayrılıkçı bir tutum içine girmeyecektir (Reed, 2012: 173). Nigar Hanım'ın hemcinsini dışlayarak ötelemesi kadınların toplumdaki ataerkil yapıyı ne kadar özümlediğini gösterir. Toplumdaki erkek egemenliğinin, daha çok, kadınlara dolaylı yoldan kabul ettirildiği de görülür.

2.4. Kendi Hayatının Başrolü Olan Kadın

Kültürel feminizmde ataerkil bakışın yerine daha çok anaerkil bakış vardır. Ataerkil dünyanın karşısına anaerkil değerlerle yönlendirilen, güçlü kadınların var olduğu bir toplum oturtulmak istenir. Teorik olarak başlayan bu düşüncenin daha sonra kadın yazarlar tarafından eserlere uygulandığı görülür (Donovan, 2014: 74). Esma Ocak da öykülerinde anaerkil düzende kadınların sosyal konumlarında ne gibi değişiklikler olabileceğine dikkat çekmek ister.

“Ferice” adlı öyküde kocasının fiziksel şiddetine karşı çıkan, güçlü ve kararlı bir kadının istediklerini başarabileceği anlatılır. Kırsal kesimde fiziksel ve psikolojik şiddete maruz bırakılan kadın, öyküde şiddetin karşısında yer alır. Kendisine saldırmak için hareketlenen kocasının karşısında “ani bir reflekse ayağından çarığını çıkararak ‘hele dokun da gör’ diye dizlerinin üzerinde dikilmiş” (Ocak, 1982: 51) ve tepki göstermiştir. Kendilerine biçilen role karşı çıkan Ferice, bu kararlılığıyla kızı Aysan'ın da hayatında önemli kararlar vermesini sağlayacaktır. Ferice, kocası Ferhan'a üç çocuk vermiştir ama artık yaşlanmıştır. Ferice'nin güzelliğini kaybetmesiyle kocası Ferhan yeniden evlenmek ister. Kızı Aysan'ı başlık parası karşılığında bir köy ağasının oğluna verir ve oradan aldığı parayla kendisi evlenmek ister. Ferice bu oyunu “Bana oyun oynadın ama ben o oyunun içine laneti koymazsam adım da Ferice olmasın” (Ocak, 1982: 53) diyerek kocasının bencil planını bozar. Öykünün sonunda Aysan sevdiğiyle evlenir. Kadının kararlılığı ve dik duruşu bir erkeği dize getirir.

Yazar, öyküde kadınlara anaerkil yolun çalışmak ve kararlı olmak eylemlerinden geçtiğini sezdirir. Ferice, köydeki tüm işleri yapar ve kocasına muhtaç değildir. Kendi geçimini sağlayabildiği için kendi kararlarını alır ve uygular. Ekonomik olarak özgürleşen kadının, aile içinde de söz sahibi olduğu, kendi kaderini tayin ettiği vurgulanır.

“Balıklı Tarla”, kadın aklının hafife alınmayacağını acı bir dersle öğrenen Feride'nin kocası Eşo'nun anlatıldığı bir öyküdür. Kadınları küçümseyerek onları horlayan Eşo, köy odasında otururken radyodan gelen kadın sesine sinirlenir ve tüm öfkesini kusar. Kadınların saçlarının uzun ama akıllarının kısa olduğu sözünü sürekli tekrarlayınca karısı duruma çok sinirlenir. Kocasından intikam almak için, “Kız Feride, bu herifin dilini kesecek, aklını başına getirecek bir şeyler yap. Sonra geç karşısına ‘Yaaa bizde böyle akıllar, oyunlar var işte’ diyerek bas kahkahaları” (Ocak, 1982: 126) düşüncesiyle plan kurar ve uygular. Kocasını Eşo'yu söylediklerine pişman ederek tüm köylüye rezil eder. Durumu öğrenen Eşo, kadınlar için söylediği kötü sözlere bin pişman olur. Kadınların ne kadar akıllı ve güçlü olduğu Eşo'ya şu sözlerle itiraf ettirilir: “Demek erkekliğimle böbürlenmenin cezasını bu biçim ödettin bana he? Yo yoo haşa.

Sizden korkmayan Allah'tan da korkmaz öyleyse, diyerek başını öne eğerek sonsuz bir eziklik ve utanç duydu" (Ocak, 1982: 139). Kadının istedikten sonra erkekler karşısında neler yapabileceği, her işin üstesinden geleceği fikri üzerinde durularak okuyucuya mesaj verilir.

"Naima'daki Yürek" öyküsünde de bir kadının tek başına nelerin üstesinden gelebileceği anlatılır. Naima yıllar önce babasını daha sonra annesini kaybetmiş ve kardeşi Reşit'i tek başına büyüttür. Kardeşini evlendirdikten sonra kendisi de evlenir. Naima'nın kocasının kardeşleri ile Reşit anlaşamazlar ve bir kavga esnasında Reşit, ablasının kocasını öldürür. Olaydan sonra köyünden kaçır. Eşinin kardeşleri olaydan Naima'yı ve Reşit'in karısını sorumlu tutarak sürekli sözlü tacizde bulunurlar. Hatta işi Reşit'in karısına göz dikmeye kadar uzatırlar. Naima tüm bu olayların karşısında dimdik durur ve onlara gözdağı verir. Kardeşini yakalayıp öldürmek için kapısına kadar getiren katile tuzak kurarak kardeşini kurtarır.

Esmâ Ocak, Naima karakterini kadınlara rol model olarak sunar. Naima erkeklere boyun eğmeyen, haksızlıklar karşısında susmayan ve hakkını arayan bir kadın modelidir. Kadın olmayı biyolojik bir eksiklik, çaresizlik, güçsüzlük olarak görmez ve ataerkil düzene karşı çıkar. Bu kararlılığı sayesinde kendisini ve kardeşinin karısını erkeklerin baskısından korur. Naima karakteri feminist düşüncenin tasvip edip, idealize ettiği bir kadın imgesi olarak düşünülebilir.

Esmâ Ocak, kadının kendi hayatında başrol olabilmesi için ekonomik yönden bağımsız olması gerekliliğine de vurgu yapar. Öykülerinde bu yüzden hep çalışkan, üretken kadınların daha mutlu olacağını sezdirir. "Kadınlar iktisadi bağımsızlıklarından derece derece soyunduruldukça, toplumsal itibarlarını da görülmemiş ölçüde yitirdiler" (Reed, 1985: 83) gerçeğini tersten okuduğumuzda ekonomik olarak bağımsız olan kadının sosyal itibarını da koruyacağı düşünülmelidir. Bu düşüncenin en açık savunulduğu hikâyelerden biri de "Kapitoneli Kadife Hırka"dır.

"Kapitoneli Kadife Hırka" öyküsünde kadının ekonomik yönden özgürlüğünü elde etmesiyle erkeğe boyun eğmeyeceği tezine gönderme yapılır. Leman Hanım ve eşi Ali Bey yıllarca mutlu bir evlilik sürdürürler. Başka bir kadının araya girmesiyle ailenin huzuru bozulur. Bu duruma çaresizlikten boyun eğen Leman Hanım, gerekli desteği halasından görür. Zengin olan halası, yeğenine mirasından pay bırakacağını ve kimseye ihtiyacı olmadığını söyleyerek yeğenini cesaretlendirir.

"Neyse edebiyat yapmayı bir tarafa bırakalım da, hakikatleri konuşmaya başlayalım. Benim gönlüm, o sefahat düşkünü, haftada bir, metresinin sadakasını verir gibi, getirip, eve bıraktıklarıyla yaşamını sürdürmeme razı değil... Sana iki sır vereceğim şunca malım, mülküm, mektupçu olan (vali muavini) kocamdan aldığım emekli maaşım var. Ben öldükten sonra, onların hepsi, sen dâhil varislerime kalacak. Niyetim oturduğum şu evin muamelesini satıp, paramı almışım gibi yapmak suretiyle tapusunu senin adına

yapmaktır. Bu birinci ifşaatım. İkincisi ise, ölünceye kadar hiç kimseye muhtaç olmadan yaşamını sürdürmeye yardımcı olacak (üzerindeki kapitoneli hırkayı yenlerinden tutup silkerek)... Hırkamın kolları hariç, her karesinin içinde bir Reşat altını vardır... Paraya ihtiyacın oldu mu, astarını dikiş yerinin tam yanından ucu sivri küçük tırnak makasıyla kesip, altını çıkardıktan sonra orayı sıkı sıkı örmelemek suretiyle dikersin ki izi kaybetmiş olasın diyerek üzerinden çıkardığı hırkayı kucağına koydu. Ağırlığını baldırlarında hissetmesi, özgür, minnetsiz bir yaşamın içine dalmak üzere olduğu gerçeğini kavratmıştı Leman Hanım'a" (Ocak, 2008: 71).

Ali Bey'in eşine her türlü rezaleti kabul ettirmesi, eşinin ekonomik yönden çaresizliğinden kaynaklanmaktadır. Halasının yardımıyla ekonomik özgürlüğünü kazanan Leman Hanım, kocasına artık boyun eğmez ve onu terk eder. Günümüzde birçok kadını çaresiz bırakan durumlardan birisi de küresel güç olan para meselesidir. Para, diğer bir ifadeyle ekonomi, kadınların özgürlüğünü kazanmada önemli bir rol olarak görülmekte ve sunulmaktadır. Nitekim sanayi devrimi ve eğitim olanaklarının gelişmesiyle kadının iş hayatına atılması onları ekonomik bağımsızlığa bir nevi kavuşturmuştur. Ekonomik özgürlüğünü kazanan kadın, aynı zamanda toplumsal rollerde de söz sahibi olmaya başlamıştır. Arat'a göre bu kazanımlar sayesinde "Günümüzde kadının kendine güvenebilmesi, toplumda seçkin bir yer alabilmesi için mutlaka bir erkeğin desteğine gereksinimi olduğu düşüncesi artık anlamını kaybetmiştir" (Arat, 1993: 20). Kadınların bu kazanımında ekonomik özgürlüğün payı elbette ki inkâr edilemez. Böyle olmakla birlikte kadının parasal olarak özgürlüğünü kazanmasından sonra tüm toplumlarda farklı problemlerin yaşandığı da unutulmamalıdır. Bu durumun/konunun da hem psikolojik hem de sosyolojik açıdan bilimsel olarak incelenip ortaya koyulması gerekir.

Sonuç

Esma Ocak, öykülerinde özellikle kırsal kesimde yaşayan, yaşamak zorunda kalan kadınların çileli hayatını anlatır. Bunu yaparken de bütün bir hayatı dışlamadan anlamaya ve anlatmaya gayret eder. Olaylara kadın kahramanlarının penceresinden bakarak onların toplumsal zeminde ne şekilde konumlandırıldığını irdeler.

Kendisinin de içinde bulunduğu ataerkil yapının, kadınlar üzerinde ne gibi baskılar oluşturduğunu gözler önüne seren Esma Ocak, öykülerinin başkahramanlarını daha çok kadın kahramanlardan seçer. Hikâyelerindeki kadınlar, genellikle masum ve iyi roldedirler. Bu iyi kadınların karşısına iyi erkekler olmakla birlikte çoğunlukla, eşlerini aldatan, döven, onlara fiziksel ve psikolojik şiddet uygulayan erkekler oturtulur. Kadınlar, bazen erkek karakterler tarafından ya doğrudan ya da dolaylı yoldan öldürülerek kurban edilirler.

Yazar öykülerinin birçoğuna feminist duygularla yaklaşmış ve erkekler uğruna mağdur edilen kızları/kadınları anlatmaya çalışmıştır. Esma Ocak,

hikâyelerinde tam olarak sosyolojik çözümlemeler yapmaz ve olayları daha ziyade törelere ya da insanların dini düşüncelerine bağlar. Tüm bunlara rağmen kadınların erkek egemenliğinden kurtulup kendi özgürlüklerine kavuşmaları için iki yol sunduğunu da öykülerden çıkarabiliriz.

Bunlardan ilki kadınların ekonomik özgürlüğünü kazanmaları diğeri ise güçlü ve kararlı olmalarıdır. Esmâ Ocak, hikâyelerinde çağdaşı olan bazı marjinal feminist yazarlar gibi erkeksiz ve çocuksuz bir dünya kurgulamaz. Tam tersine erkek ile kadını birbirini tamamlayan iki parça olarak görür. Bu iki parça bir araya gelmeden bütünlüğün sağlan(a)mayacağına inanır. Bunun gerçekleşmesi için de aile piramidinin tepesine sevgi ve saygı kavramlarını yerleştirir. Mutlu sonla biten öyküler göz önünde tutulduğunda eşlerin ilişkilerinin temelini sevgi ve saygı kavramlarının oluşturduğunu görürüz.

Son olarak kadınların ve erkeklerin horlanıp, dışlanmadığı bir dünyanın daha güzel ve yaşanılır olacağını söylemeliyiz.

Kaynakça

- Arat, Necla. (1993), *Kadın ve Cinsellik*, Say Yayınları, İstanbul.
- Beauvoir, Simone de. (1993), *Kadın İkinci Cins: Bağımsızlığa Doğru*, (Çev.) Bertan Onaran, Payel Yayınları, İstanbul.
- Berktaş, Fatmagül. (2009), "Feminist Teorinin Önemli Bir Alanı: Cinsellik", *Cogito Feminizm Dergisi*, (Editör: Şeyda Öztürk), Yapı Kredi Yayınları, S 58, İstanbul, s. 58-73.
- Berktaş, Fatmagül. (2012), *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Demirkanoğlu, Yahya. (2017), "Muhafazakâr Düşüncede Kadının Toplumsal Konumu", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C 17, S 34, s. 286-305.
- Donovan, Josephine. (2014), *Feminist Teori*, (Çev.) Aksu Bora vd., İletişim Yayınları, İstanbul.
- Dökmen, Zehra Y. (2012), *Toplumsal Cinsiyet*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Elçik, Gülnur. (2009), "İğdiş Edilmiş Güzellik", *Cogito Feminizm Dergisi*, (Editör: Şeyda Öztürk), Yapı Kredi Yayınları, S 58, İstanbul, s. 259-267.
- Gilbert, Sandra M., Gubar, Susan. (2016), *Tavan Arasındaki Deli Kadın*, (Çev.) Nil Salman, Aylak Adam Yayınları, İstanbul.
- Hooks, Bell. (2014), *Feminizm Herkes İçindir*, BGST Yayınları, İstanbul.
- Humm, Maggie. (2002), *Feminist Edebiyat Eleştirisi*, (Haz.) Gönül Bakay, Say Yayınları, İstanbul.
- İrızık, Sibel, Parla, Jale. (2011), *Kadınlar Dile Düşünce*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Kıran, Elif. (2017), "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türkiye'de Çocuk Gelinler", *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, s.1-8.
- Michel, Andree. (1993), *Feminizm*, (Çev.) Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Millett, Kate. (1987), *Cinsel Politika*. (Çev.) Seçkin Selvi, Payel Yayınları, İstanbul.
- Moran, Berna. (2002), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ocak, Ema. (1981), *Berdel*, Memleket Yayınları, Ankara.
- Ocak, Ema. (1982), *Kırklardağı'nın Düzü*, Memleket Yayınları, Ankara.
- Ocak, Ema. (1987), *Sara! Sara!*, Memleket Yayınları, Ankara.
- Ocak, Ema. (1994), *Surlu Kentin Sır Suyu*, Yayın Yok, Diyarbakır.
- Ocak, Ema. (2000), *Hasırcı Kuşu*, Güneydoğu Ofset Matbaacılık, Diyarbakır.
- Ocak, Ema. (2008), *İçerdeki Avcı*, Diclem Sahaf Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, Emine. (2011), *Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını*, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Reed, Evelyn. (1985), *Kadın Özgürlüğünün Sorunları*, (Çev.) Zeynep Saraçoğlu, Yazın Yayınları, İstanbul.
- Reed, Evelyn. (2012), *Kadının Evrimi Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye*, (Çev.) Şemsa Yeğın, Payel Yayınları, İstanbul.
- Tağızade Karaca, Nesrin. (2006), *Edebiyatımızın Kadın Kalemleri*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Timur, Kemal. (2013), *Berdel Yazarı Ema Ocak Hayatı ve Eserleri*, Akademik Kitaplar, İstanbul.
- Timur, Kemal. (2016), "Sıra Dışı Yönleriyle Diyarbakır'ın Birkaç Zirve Şahsiyeti", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S 15, s. 220-242.
- Timur, Kemal. (2018), "Öykülerinde Hayatını Gizleyen Diyarbakırlı Bir Kadın Yazar: Ema Ocak", *Diyarbakır Dergisi*, S 2, s. 8-16.
- Woolf, Virginia. (2017), *Kendine Ait Bir Oda*, (Çev.) Mehmet Ortaç, Ren Yayınları, İstanbul.